

en uppsättning idéer? I detta ligger också ett källkritiskt problem där jag gärna hade sett en mer ingående diskussion kring hur Prestjan ser på och värderar sina källor och vilken slags kunskap hon söker utvinna ur dem. Vilka källor uttalar sig t.ex. om praktiken på anstalterna? Hur förhåller sig dessa till de källor som säger något om idéer och program? Ur vilka perspektiv och i vilka syften har källmaterialet kommit till?

Förutom ett mer källkritiskt och analyserande förhållningssätt hade jag gärna sett att Prestjan bråkat och vågat lite mer med sitt material, vänt och vridit på det och mer uttalat konfronterat det med teoretiska perspektiv och vinklingar. Det finns också en tämligen omfattande såväl inhemsk som internationell forskning kring det moderna anstaltsväsendet, men som Prestjan i stort sett inte alls relaterar till. Sammantaget leder detta till att det blir lite för mycket redovisande av material på bekostnad av analys och problematisering. Dessa invändningar till trots är det en på många sätt läsvärd avhandling som Anna Prestjan har skrivit om den process när dryckenskapen etablerades, inte bara som ett samhällsproblem utan också som ett fält för vård, bot och behandling.

Mikael Eivergård, Östersund

Stina Backman: *Den sjuke mannen. Populärkulturella gestaltningar av manlig ohälsa*. Carlsson Bokförlag, Stockholm 2005. 179 s., ill. English summary. ISBN 91-7203-723-7.

Mannen har många gånger varit utgångspunkt för biomedicinens klassifikationer av sjukdomar eftersom mannen har likställts med *Människa*. Utifrån ett genusperspektiv har detta kritiserats. Så har kritiken poängterat att kvinnan kommit att drabbas när hon blivit diagnostiserad och behandlad utifrån denna typ av klassifikationer. Men även enskilda män har farit illa av detta sätt att betrakta sjukdom, då klassifikationerna inte tagit hänsyn till att kulturella och sociala faktorer skapar variationer hos människor. Av denna anledning är genusforskning kring mannen och dennes sjukdomar centrala. Ett sådant grepp kan Stina Backman sägas ta i sin avhandling *Den sjuke mannen*.

Backman lyfter fram mannens förhållande till sjukdom så som den berättas i olika former av populärkulturella gestaltningar. Det material hon utgår från är veckotidningar, reklam, sjukdomsbiografier och kriminalromaner.

Här studerar hon hur främst journalister skriver om den sjuke mannen och hur män skriver om sig själva som sjuka. Syftet är ”att analysera populärkulturella föreställningar om manlig sjukdom och maskulinitet, det vill säga att fånga relationen mellan manlighet och sjukdom på en medierad arena för att se vilken betydelse ohälsa tillskrivs och vilken funktion den fyller i gestaltningen av maskulinitet” (s. 12 f). Huvudbegreppen för avhandlingen är maskulinitet, sjukdom samt ohälsa och hur dessa relaterar till varandra. Jag skall här göra en kort sammanfattning av avhandlingens sju kapitel.

En stor del av inledningen fokuserar på den forskning som gjorts kring mäns hälsa och sjukdom samt en teoretisk diskussion om relationen mellan maskulinitet och populärkultur. Läsnigen ger oss en god inblick i dessa olika forskningsfält. Här behandlas en central frågeställning för forskning kring maskulinitet och ohälsa: varför är mäns medellivslängd kortare än kvinnors? Mycket forskning har gjorts som pekar på att män söker läkarvård senare än kvinnor och när de väl kommer till sjukvården är de sjukare. Men det är fortfarande oklart vilka orsaker som ligger bakom detta.

I kapitel 2 presenteras den första empiriska analysen. Här får läsaren möta ett material hämtat från 1990-talets populärpress. En textorienterad metod används för att fokusera på de symboler, schabloner och metaforer som producerar föreställningar om manlig ohälsa och sjukdom. Detta och de andra kapitlens upplägg utgår från att materialet skapar tematiseringar som blir den röda tråden i varje enskilt kapitel. Backman pekar på temana infantilisering, estetisering och objektifiering. Infantilisering sker genom att mannen ifrågasätts som vuxen vid sjukdom och därmed fråntas sitt ansvar. Den sjuke mannen blir det svagare könet. I kapitlet behandlas också hur den manliga hälsan kommit att bli en konsumtionsvara genom att mannens kropp både estetiserats och objektifierats. Via ett antal annonser pekar Backman på hur reklam för hälsoprodukter och livsmedel objektifierar mannen och frammanar ideal kring skönhet, energi och framgång.

I kapitel 3 förskjuts fokus till populärpressen och Backman finner fyra teman: sexualisering, intimisering, erotisering och medikalisering; de diskuteras utifrån hur typiska manssjukdomar lyfts fram i tidningar som *Slitz* och *Amelia*. Det som främst bekymrar mannen, enligt dessa tidningar, är de sjukdomar som rör könsorganet, prostatan och testiklarna – något Backman väljer att benämna ”mannens mest kritiska punkter”. Kapitlet studerar också hur populärpressen skriver om dessa

sjukdomars påverkan på mannens sexualitet (i förhållande till kvinnan).

I kapitel 4 presenteras ett intressant material i form av mäns personliga sjukdomsberättelser i populärpressen. Kapitlets teman är romantisering och heroisering. Romantiseringen behandlar främst hur det lyckliga äktenskapet med en kvinna hjälpt den enskilde mannen att ta sig igenom en process av svår sjukdom och blivit frisk. Det är inte ovanligt att sjukdomen och ohälsan framställs som någonting positivt, det har tillfört andra existentiella dimensioner till mannens liv och hans förhållande till kvinnan. I dessa berättelser framställs kvinnan som den som tagit en vårdande roll. Temat heroisering studerar hur mannen mitt i karriären drabbas av en plötslig sjukdom eller allvarlig skada som får stora konsekvenser för livet och arbetet. Istället för att bli ett offer finner han andra vägar som visar hans styrka i motgångar. Backman ställer denna heroisering mot en annan bild av mannen som hon finner i 1970-talets populärpress. Här framställs han snarare som ett offer för enskilda missgrepp eller samhälliga övergrepp.

En intressant materialkategori i avhandlingen är de sjukdomsbiografier som Backman analyserar i kapitel 5. Fokus ligger på den enskilde mannen och hur han beskriver, uppfattar, förstår och försöker försonas med sin ohälsa. Det är främst kända män som läsaren möter i dessa självbiografiska böcker, t.ex. Lars Weiss och Leif Silbersky. Kapitlet har tematiserats utifrån rationalisering och emotionalisering. Rationalisering beskriver hur männen framställer sig själva som förnuftsstyrda och kontrollerande när de drabbas av en sjukdom och hur de försöker förhålla sig på ett medvetet och metodiskt sätt till sin sjukdomsupplevelse. De manliga författarna försöker finna en logisk förklaring till varför just de blivit sjuka. Temat emotionalitet beskriver hur dessa män berättar om hur de hanterat den nya känslomhet som uppstått med sjukdomstillståndet. För en del män blir det problematiskt och något man försöker dölja i umgänget med andra. Men det finns också män som inte besvärar av den nya känslomheten, utan snarare ser det nya tillståndet som berikande, något som skapar en ny existentiell dimension till livet.

I kapitel 6, som är det sista empiriska kapitlet, lämnar Backman den verklighetsbaserade empirin och söker sig istället mot kriminalromanens manliga hjälte. Här applicerar hon tematiseringar från kapitel 5. Främst är det författaren Henning Mankells huvudfigur Kurt Wallander som får illustrera resonemangen. Samtidigt som Wallander får representera den typiske mannen som går

hårt åt sin egen hälsa, som inte lyssnar på sin kropp utan istället arbetar för mycket och äter ohälsosamt, frågar sig Backman om han inte samtidigt representerar en ny manlighet. Genom Wallander får vi ta del av hur en man kan tänkas leva och hantera sin kropp och därigenom träder vi in i den intima zon som många män annars döljer för insyn. Här får vi möta en man som är motsatsen till den kontrollerande mannen genom att Mankell framställer Wallander som empatisk och känslofyll.

Boken avslutas med ett uppsummerande och reflekterande kapitel. Här förs resonemang kring hur maskulinitet produceras i förhållande till ohälsa. Backman utgår från en genusteori där maskulinitet produceras i förhållande till sin motsats och som i analysen är kvinnan, kroppen och karriären. I de olika materialkategorierna som analyseras menar Backman att kvinna och femininet är mannens motpol. Det kan handla om att kvinnan tillskrivs ansvaret för den manliga hälsan genom att hon är närvarande som vårdande. Dessa föreställningar ger en bild av mannen där han inte klarar sig utan den heterosexuella tvåsamheten för att ta sig genom ett svårt sjukdomstillstånd. Den ideala manliga kroppen är en andra motsats som estetiserar den friska kroppen men samtidigt förstärker föreställningen om att den sjuka kroppen är något oönskat. Den muskulösa och vackra manskroppen är ett ideal som männen med sjukdom måste förhålla sig till. Den tredje motsatsen är karriären och det yrkesverksamma livet. Här är idealet främst mannen som har höga ambitioner för sin karriär, tar ansvar för sitt arbete, är självförverkligande osv., ideal som är svåra att upprätthålla eller förena med ett liv där mannen går igenom en svår sjukdom. I de populärkulturella framställningar som Backman lyfter fram finns istället en föreställning om den heroiserande mannen, som trots sin sjukdom kämpar på och genomför det han skall i yrkeslivet och familjen, även om det blir på bekostnad av hans hälsa.

Det kan vara intressant att fråga sig vad föreställningar om den sjuka mannen betyder för de män som inte lider av sjukdom. Den sjuke mannen skapar motsatser också i de andra männens vardag, som utformar idealen kring vad det innebär att vara en stark och frisk man. Mannen skall inte bara vara en motsats till det kvinnan representerar, han skall också vara motsatsen till det den sjuke mannen representerar. I boken ges en mängd exempel på vilka konsekvenser detta får för dem som drabbas av sjukdom. Här handlar det om hur många män väljer att dölja sin sjukdom för omgivningen men också för sig själva. De är inte ensamma om att skapa detta

döljande utan deras manliga vänner förstärker också vikten av att inte visa upp sjukdomen. Utifrån en av författarna av sjukdomsbiografierna skriver Backman: ”Och enligt honom själv var det inte bara av egoistiska skäl som han hemlighöll sin ohälsa och dess symptom. När han i slutfasen av sjukdomen visade sitt bokmanus för en vän i förlagsbranschen fick han till svar: ’Du kan inte ge ut det här så länge du är chef. [...] Dina medarbetare behöver bevara bilden av sin chef som stark och framgångsrik’” (s. 112f).

Samtidigt som vi möter det personliga tilltalet i kapitel 4 och 5 saknar jag en fördjupning av detta tilltal. Även om studien är inriktad på text kan det ge en ytterligare dimension och problematisering om forskaren ställer detta material mot någon form av intervjumaterial. En som gjort det är författaren Susan Faludi i boken *Ståll. Förväderiet mot mannen* (Ordfront Förlag 2001). Hon analyserar skillnaden mellan filmen *Tvekampen* från 1982 och den bok, *First Blood* (Warner Books 2000), som manuset bygger på. Här får också skådespelaren Sylvester Stallones idéer om rollkaraktären Rambo komma fram och ställs mot författaren David Morrells idéer om boken. På vilket sätt hade bilden av den manliga ohälsan kunnat problematiseras ytterligare om böckerna om Kurt Wallander och filmerna om honom hade jämförts? Är det samma föreställningar i de två medierna som produceras eller händer något mellan bok och manus? Vilka syften har Mankell med sin huvudfigur och vilka syften har skådespelaren Rolf Lassgård när han spelar Wallander? Med ett sådant angreppssätt hade det funnits möjligheter att fördjupa den teoretiska diskussionen om det populärkulturella materialet. Genom att kombinera författare-bok-film-skådespelare skulle Backman kunna problematisera hur ideal och föreställningar översätts mellan de olika medierna och vad detta innebär för bilden av manlig ohälsa. Det skulle också ge möjligheter för en diskussion om vad det innebär att producera populärkultur.

Backman har ambitionen att analysera äldre material och försöka förstå förändringar över tid, men materialet och analysen får aldrig möjlighet att utvecklas och fördjupas. Främst är det i kapitel 2 vi möter korta inblickar i äldre reklam och en diskussion kring vilka ideal och föreställningar dessa presenterar. Här hade analysen vunnit på en fördjupning och en fylligare beskrivning av vilket klimat som rådde kring synen på sjukdom, hälsa och maskulinitet under de årtionden som annonserna publicerades. Detta skulle ha givit Backman möjligheter att problematisera både sitt eget material

och samtidens historieskrivning. Vad kan ideal om den sjuke mannen ge för vår förståelse av t.ex. 1950-talets ideal kring maskulinitet?

När det gäller tematiken i de olika kapitlen blir jag som läsare ganska ofta förvirrad. För varje kapitel finns det många nya ord och begrepp som sägs kunna tematisera analysen och ge förståelse för hur populärkulturen skriver om den sjuke mannen. Men många gånger försvinner termerna ut från studien alldeles för fort utan att de riktigt har problematiserats eller fördjupats. Studien hade vunnit på att hålla kvar en del av termerna och istället analyserat dem genom hela avhandlingen. Här skulle man också kunna önska sig ett försök till en bredare teoretisering av termerna. En del av de använda termerna har i litteraturen redan en teoretisering, som t.ex. medikalisering, som kunde ha redovisats tydligare i avhandlingen. Andra termer har Backman själv skapat och fört in i sin studie. De skapade termerna ger många gånger spännande ingångar men en större lekfullhet skulle kunna hjälpa till att fördjupa resonemanget. Att använda sig av metaforen kan i sådana sammanhang vara ett hjälpmedel som öppnar för en lek med ord och betydelser och låter både forskaren och läsaren se saker på nya sätt.

Forskning kring föreställningar om mäns sjukdom och ohälsa är ett viktigt område för att förstå varför den sjuke mannen handlar på det sätt han gör. I ett samhälle som kommit att fokusera allt mer på att individen skall ta ansvar för sin hälsa är det samtidigt viktigt att tydliggöra de strukturer som gör detta ansvarstagande problematiskt. Backmans studie ger viktig kunskap om ideal och föreställningar om mäns agerande när de blir sjuka och hur de många gånger döljer sina problem.

Kristofer Hansson, Lund

Ingrid Martins Holmberg: *På stadens yta. Om historiseringen av Haga*. Makadam förlag, Göteborg & Stockholm 2006. 392 s., ill., kartor. English summary. ISBN 91-7061-023-1.

För den som, likt anmeldaren, varit engagerad i Haga, och som tillsammans med länsantikvarien haft antikvariskt ansvar för området, är det verkligen spännande att nu ta del av den första granskningen av situationen i dess helhet. Det är också ur denna synvinkel som jag granskar avhandlingen.

I sin presentation av avhandlingen betonar Ingrid